

โครงการ ศูนย์พัฒนาสาส์นา

โดย

พร รัตน์สุวรรณ

จัดพิมพ์โดย

ฝ่ายพัฒนาสาส์นาแคมป์สน
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

โครงการ ศูนย์พัฒนาศาสนา

โดย

พร รัตน์สุวรรณ

จัดพิมพ์โดย

ฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

โครงการศูนย์พัฒนาสาสนาแคมป์สน

โดย พร รัตนสุวรรณ

ISBN 974-344-077-1

เนื่องในงานฉลอง ๒๕ ปีศูนย์พัฒนาสาสนาแคมป์สน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และงานมอบถวาย
คัมภีร์อรรถกถา-ฎีกา แด่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๘-๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓

จัดพิมพ์ : ฝ่ายพัฒนาสาสนาแคมป์สน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

จำนวน : ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด
๕๔/๖๗, ๖๘, ๗๑, ๗๒ ซอยจรัลสนิทวงศ์ ๑๒
ถ. จรัลสนิทวงศ์ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่
กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐
โทร. ๔๑๒-๕๘๘๗, ๔๑๒-๕๘๘๑, ๘๖๔-๐๔๓๔-๕
๐๑-๕๒๓๘๘๒๕, ๐๑-๘๓๖๔๘๘๘

คำปรารภ

นับแต่ได้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนา เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๘ จนถึงบัดนี้ พ.ศ. ๒๕๔๓ ครบ ๒๕ ปี คณะศิษย์อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ปรึกษากันจะจัดงานฉลอง ฯ แล้วมีฉันทะร่วมกันในอันที่จะจัดงานฉลอง ๒๕ ปีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน จากนั้นได้นำเรื่องเข้าปรึกษาคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอจัดงานฉลอง ฯ ซึ่งทางมหาวิทยาลัย ฯ ก็ได้มีอนุমัติให้จัดงานฉลอง ฯ ขึ้น ในวันที่ ๑๘-๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓ นี้ ดังมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในหนังสือสุจิบัตรแล้ว

ในงานนี้ ได้ประกอบพิธีมอบถวายคัมภีร์อรรถกถา-ฎีกา ที่ทางฝ่ายพัฒนาศาสนา และมูลนิธิพร รัตนสุวรรณ จัดพิมพ์พร้อมกับการฉลอง ฯ

(๒)

นอกจากนี้ได้จัดพิมพ์หนังสือ เพื่อเป็นธรรม
บรรณาการ เป็นอนุสรณ์ ถวายพระเถรานุเถระ และมอบ
ให้ท่านที่เคารพนับถือในอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ๔ เล่ม

เฉพาะหนังสือ **โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา**
อาจารย์พรเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ प्रารมการก่อตั้ง
ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอ
ห่มสัก (ปัจจุบันอำเภอเขาค้อ) จังหวัดเพชรบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้จัดงานฉลอง ๒๕ ปี
ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนในครั้งนี้ซึ่งนอกจากจะเป็นการ
สมโภช ๒๕ ปีของการก่อตั้งศูนย์ ฯ ยังเป็นการระลึกถึง
และประกาศเกียรติคุณอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ผู้ก่อตั้ง
ศูนย์แห่งนี้ด้วย

นางสาวศรีเพ็ญ จิตฺตะศรี
หัวหน้าฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา

พระพุทธศาสนาจะช่วยชาติบ้านเมืองได้อย่างไร

ศูนย์พัฒนาศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร และได้มีแนวความคิดในเรื่องนี้มานานแล้วเท่าไร ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าได้นำแนวความคิดเก่า ๆ ซึ่งข้าพเจ้าได้เคยปาฐกถาไว้มาแล้วให้ฟังใหม่ก็เชื่อว่าจะทำให้ท่านผู้อ่านเข้าใจถึงพื้นฐานและความเป็นมาของโครงการนี้ได้ดี ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงใคร่ที่จะนำข้อความตอนต้นของปาฐกถาเรื่อง **ทางรอดของชาวพุทธ** ซึ่งข้าพเจ้าได้แสดงที่พุทธสมาคม เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๙๓ มาเสนอให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณาเสียก่อนดังต่อไปนี้ :-

ในปัจจุบัน ชาวพุทธส่วนมากวิตกกังวลว่า หากลัทธิแดงเข้ามาครอบงำเมืองไทยเมื่อใด พุทธศาสนาอาจถูกทำลายหรือไม่ก็ต้องเสื่อมกว่าเดิม ความวิตกกังวลนี้ มี

เหตุผลอยู่มากเหมือนกัน แต่สำหรับข้าพเจ้าไม่รู้สึกวิตก ถ้าหากพวกเราชาวพุทธที่รักพุทธศาสนาแท้ ๆ จะช่วยกัน ประกาศหลักพุทธศาสนาให้แพร่หลาย ให้ประชาชนเข้าใจ อย่างถูกต้องและเข้าใจง่าย หลักพุทธศาสนาแท้ ๆ ควร เผยแพร่ให้มาก ส่วนพิธีการต่าง ๆ ที่ไม่ใช่พุทธศาสนา ควรเอาออกเสียบ้าง เพราะสิ่งเหล่านี้บั้งรัศมีของพุทธ ศาสนา ทำให้คนเข้าใจพุทธศาสนาผิดจากความจริง และ ควรจะวิเคราะห์คำว่า “**พุทธศาสนาเจริญ**” ให้ถูกต้อง คำว่า พุทธศาสนาเจริญมีความหมายหลายอย่าง แต่ใน หลายอย่างนั้น มีความหมายที่สำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ **“ประชาชนอยู่ดีมีศีลธรรม”** ตราบใดที่ประชาชนยังอยู่ ไม่ดี และไม่มีศีลธรรมเป็นส่วนมากเราจะพอใจว่า พุทธ ศาสนาของเราเจริญแล้วไม่ได้ ความไม่เจริญของชุมชน ย่อมมีมูลมาจากการที่สังคมไม่มีศีลธรรมพอ และสังคม ไม่มีศีลธรรมก็เพราะการกระทำของศาสนาไม่ได้ผล ใน ปัจจุบันนักพุทธศาสนาควรพึงเล็งถึงปัญหาสังคมให้มาก มิฉะนั้น พุทธศาสนาอาจอยู่ไม่ได้จริง ๆ

อนึ่ง ผ้ากาสาวพัสตร์ ควรจะเป็นเครื่องหมาย ของผู้ที่เสียสละ เพื่อประโยชน์ของชุมชนเท่านั้น ไม่ควร

ให้เป็นเครื่องห่อหุ้มของผู้ที่แฝงอยู่เพื่อเอาเปรียบสังคม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนตัว คนที่มีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ว่าในยุคใด โลกเขาต้องการทั้งนั้น วิธีการของพระพุทธศาสนา บางอย่างกลายเป็นสถาบันที่ทำให้คนเกียจคร้าน สิ่งเหล่านี้แหละที่จะเป็นเครื่องทำลายพระพุทธศาสนา ส่วนหลักพระพุทธศาสนาแท้ ๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตของคนทุกคน เช่นเดียวกับอาหารชีวิตของคนถ้าขาดหลักพุทธศาสนาเสียแล้ว ก็เท่ากับไม่เป็นคน และก็มีใครบ้างเล่าที่ไม่อยากเป็นคน คนที่เขาไม่รู้ต่างหาก ที่เขาอาจจะทำลายศาสนาเสียได้เพราะความรู้ของเขา

ในปัจจุบันเราควรจะต้องนำพุทธศาสนาไปให้ถึงประตูบ้าน เพราะคนทุกวันนี้มีงานอาชีพยุ่งมาก ไม่ค่อยได้มีโอกาสมาวัด คนที่ไม่รู้พุทธศาสนาอย่างถูกต้องยังมีอีกมาก เราเห็นแต่ว่าเขานับถือพระ แล้วจะลงความเห็นว่าเขาเข้าใจพุทธศาสนาดีแล้วไม่ได้ และในการเผยแพร่นั้น ฆราวาสควรจักต้องช่วยด้วยอย่างมาก เพราะการเผยแพร่ง่าย ๆ เราจะใช้แต่หลักศรัทธา อันเกิดจากผ้าเหลือง

โดยไม่รู้จักชีวิตของสังคมนั้น ไม่ได้ผล แพทย์ที่จะให้ยาแก่คนไข้ ต้องรู้สมุฏฐานก่อน นักเผยแพร่ศาสนาจะทำให้ได้ผล ก็ต้องถือหลักอันเดียวกัน คือต้องรู้จักชีวิตของคนที่จะสอน สิ่งแวดล้อม ความจำเป็น อัจฉริยะ แนวความคิดที่จะคอยโต้แย้ง และแนวความคิดที่จะเข้ากันได้ ซึ่งในเรื่องเหล่านี้บางทีพระก็ทำไม่ได้ แต่ฆราวาสบางคนอาจทำได้ผลดีกว่า นักศึกษาส่วนมากที่ยังไม่สนใจกับศาสนาอย่างจริงจัง มักจะเป็นเพราะสิ่งแวดล้อมทางการงานบังคับ และสาเหตุที่สำคัญอีกอย่างก็คือ คนเหล่านี้มักรู้สึกว่าการเหตุผลในทางศาสนาอ่อนไป ไม่เป็นที่เลื่อมใสพอ ความยุ่งยากของสังคมส่วนมากไม่ใช่เกิดจากคนโง่ แต่เกิดจากคนฉลาดที่ไร้ศีลธรรม คนฉลาด คนที่โง่กว่าปราบไม่ได้ ต้องเป็นคนฉลาดทัดเทียมกัน หรือไม่ก็ต้องยิ่งกว่า ดังนั้นถ้าหากในปัจจุบันมีนักศึกษาชั้นสูงเสียสละมาค้นคว้าทางศาสนาให้รู้จริง แล้วนำออกเผยแพร่ วิธีนี้จะได้ผลมากอย่างหนึ่ง เพราะเมื่อคนชั้นสูงหันมาสนใจอย่างจริงจัง และประพฤติปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างแก่คนอื่นได้ คนอื่น ๆ ก็จะไปพลอยทำตาม เมื่อประชาชนของเราเข้าใจหลักพุทธ

ศาสนาดีแล้ว ท่านไม่ต้องกลัวว่าพุทธศาสนาจะสูญไปจากเมืองไทย เพราะไม่ว่าลัทธิใดจะเข้ามา ก็คนไทยเรานี้แหละที่จะรับไว้หรือไม่รับ ถ้าลัทธิใดเข้ากันไม่ได้กับหลักพุทธศาสนา ลัทธินั้นก็ตั้งอยู่ไม่ได้เอง **อำนาจไม่มีอิทธิพลเหนือศรัทธา** ถ้าหากจะมีก็เพียงชั่วคราวเท่านั้น ดังนั้น ความวิตกของข้าพเจ้าไม่มีหากเราช่วยกันประกาศหลักพุทธศาสนาให้แพร่หลาย

สิ่งที่เป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา และที่จำเป็นแก่ชีวิตของคนทุกชั้น ก็คือเรื่อง “กฎของกรรม” คนที่เข้าใจกฎของกรรมชาวสะอาดดีแล้ว ทำความชั่วได้ยาก แต่ทำความดีได้ง่าย จากการเข้าใจเรื่องนี้ จะทำให้เข้าใจถึงเรื่องชาติหน้า ชาติหลัง นรก-สวรรค์ เรื่องบุญเรื่องบาปได้โดยไม่ยากด้วยตัวของตัวเอง และข้อที่ว่า คนที่ทำดีอาจไม่ได้ดี คนทำชั่วอาจได้ดี เหล่านี้ คนที่เข้าใจเรื่องกรรมดีแล้ว เขาจะไม่เชื่อตามนี้เป็นอันขาด ถ้าสังคมเราประกอบด้วยคนที่เชื่อกรรม สังคมเราก็เปรียบเหมือนคนที่มีร่างกายแข็งแรง อวัยวะทุก ๆ ส่วนไม่พิการ และทำงานสอดคล้องกันดี ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ก็แปลว่า ชาติไทย

ต้องเจริญก้าวหน้าแน่นอนที่สุด คนซีโรค คือสังคมพิการ ด้วยศีลธรรม ใช้ทำอะไรไม่ได้ ถึงหากว่าจะมีแผนการดี

จากข้อความที่คัดลอกออกมาให้ดูนี้ ท่านผู้อ่านจะทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโครงการอันนี้ได้ ดีว่า ข้าพเจ้าได้คิดเรื่องนี้มานานแล้วถึง ๒๕ ปี แต่ก็อยู่ในรูปแห่งความคิดเท่านั้น ยังไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติหรือทำให้เป็นจริงขึ้นมา และจากบันทึกอันนี้ก็แสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาอันยาวนานนั้น ข้าพเจ้ามิได้เปลี่ยนความคิดในอันที่จะทำตามแผนนี้เลย ขอให้ท่านผู้อ่านลองพิจารณาข้อความในหนังสือเรื่อง **พระพุทธศาสนา จะช่วยชาติบ้านเมืองได้อย่างไร** เปรียบเทียบดูอีกครั้ง ซึ่งหนังสือเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้เขียนขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๑๗ ห่างกันถึงเกือบ ๒๕ ปี แต่ความคิดก็ยังคงอยู่ในหลักการอันเดียวกัน ซึ่งข้อความที่ว่านั้นมีดังต่อไปนี้ :-

เมืองไทยทุกวันนี้ มีความยุ่งยากขนาดไหน ประชาชนเดือดร้อนอย่างไรทุกคนทราบดี และทางที่จะแก้ปัญหา นั้นมีหลักสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ ถ้าสามารถกำจัดพวก

ข้าราชการที่ทำการทุจริต นักรบผู้บังหลวง พวกพ่อค้า หรือนายทุนที่คอยฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าอย่างไม่เป็นธรรม ทำการขูดรีดประชาชน ส่วนใหญ่ซึ่งไม่มีทางที่จะต่อสู้ ให้หมดสิ้นไปได้ กำจัดการเอาไรต์เอาเปรียบ และการคอร์ปชั่นทั้งหลายให้หมดไปได้ บ้านเมืองก็จะร่มเย็น เป็นสุข และภัยจากพวกก่อการร้ายหรือพวกคอมมิวนิสต์ ก็จะหมดไปด้วย การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยวิธีใช้กำลังบังคับก็จะไม่เกิดขึ้นได้ ในเมื่อประชาชน ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และการรุกรานจากต่างประเทศนั้น ถ้าหากว่าคนภายในประเทศไม่เป็นใจด้วย ก็ไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ปัญหาสำคัญจึงอยู่ตรงที่ว่า ทำอย่างไร เราถึงจะได้คนดีและมีความสามารถมาช่วย กันปราบปรามทุจริตต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป ทำการกู้บ้าน เมืองให้พ้นจากความทุกข์ยากและภัยพิบัติต่าง ๆ

วิธีการที่จะรวบรวมให้คนดีมาช่วยกันสร้างชาติบ้าน เมืองให้เจริญวิธีหนึ่งก็คือ การเผยแพร่พุทธศาสนาให้ได้ผล ซึ่งคำว่า “ได้ผล” ในที่นี้ ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่า เมื่อชักจูงบุคคลทั้งหลายให้เกิดความสนใจเกิดศรัทธา

ต่อพุทธศาสนาได้ก็เรียกว่าได้ผล เพียงเท่านี้ไม่พอ ต้องสามารถสอนให้คนทั้งหลายเลิกโกงกัน เลิกจากการเอารัดเอาเปรียบกันและเลิกจากการทุจริตต่าง ๆ ได้ และในเวลาเดียวกัน จะต้องสามารถสอนให้บุคคลทั้งหลายมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม มีความกล้าหาญ มีความอดทน มีความเสียสละ แม้กระทั่งชีวิตก็เสียสละได้เพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างนี้จึงจะเรียกว่าได้ผล และการสอนที่ว่านี้จะต้องมีการวัดผลด้วย ไม่ใช่สักแต่ว่าเทศน์หรือสอนกันให้เสร็จตามหมายกำหนดการ แต่ว่าผลจะเป็นอย่างไร ไม่ทราบแน่ชัด การสอนหรือการเผยแพร่แบบนี้ใช้ไม่ได้ การสอนศาสนาจะได้ผลจริง ๆ ผู้สอนจะต้องทำตัวเหมือนกับนายแพทย์ที่ดี ซึ่งจะต้องทำการตรวจโรคให้รู้เสียก่อนว่าเป็นโรคอะไร แล้วต้องรักษาคนไข้ให้หายจากโรคด้วย ไม่ใช่สักแต่ว่าทำการรักษาเพื่อเอาเงิน ซึ่งคนไข้จะหายหรือไม่ไม่ได้รับผิดชอบ

การเผยแพร่ศาสนาที่จะให้ได้ผลดังที่กล่าวมา ในครั้งแรกไม่จำเป็นจะต้องสอนคนหมู่มาก เพราะจะวัดผล

ได้ยาก ครั้งแรกควรจะสอนคนเพียงกลุ่มน้อย ๆ และจากคนทุกชั้น ทุกอาชีพ ทุกระดับ ทุกวัย ทุกเพศ เพื่อให้ได้หลักการสอนที่มีประสิทธิภาพว่า การสอนแบบนี้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ดังที่กำหนดไว้จริง ๆ

การเผยแพร่ศาสนาโดยวิธีนี้ จะทำให้รู้แน่นอนว่า คนดีที่มีความรู้ความสามารถด้วยอยู่ที่ไหนบ้าง และเมื่อคนเหล่านี้รู้จักกันอย่างทั่วถึง เราก็สามารถจะรวบรวมบุคคลที่เป็นกำลังในการพัฒนาบ้านเมืองอย่างได้ผล และในเมื่อมีการส่งเสริมให้การสอนแบบนี้แพร่หลายทั่วประเทศ ต่อไปเราก็หวังได้อย่างแน่นอนว่า ประเทศของเราจะได้ผู้แทนที่ดีและรัฐบาลที่ดี รวมทั้งข้าราชการและประชาชนทั้งหลายก็ดีด้วย

อนึ่ง การสอนศาสนาที่จะให้ได้ผลจริง ๆ นั้นจำเป็นจะต้องแยกการสอนเป็นประเภท ๆ เช่น ประเภทเด็กนักเรียน ประเภทนักศึกษา ประเภทประชาชนทั่วไป เพราะถ้าคนฟังมีพื้นความรู้ต่างกัน อายุต่างกัน มีอาชีพต่างกัน สิ่งแวดล้อมต่างกัน จะสอนให้เป็นแบบเดียวกันไม่ได้ การสอนโดยวิธีเทศน์หรือปาฐกถาเป็นเพียงวิธีหนึ่ง

ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ในบางโอกาส ส่วนวิธีการที่ได้ผลจริง ๆ ก็คือ การสอนให้แก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสอนเป็นรายตัวบุคคลให้ได้ผลก่อน แล้วจึงค่อยขยายการสอนให้แก่คนกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการสอนและการวัดผล การใช้หัวข้อมากเกินไปและไม่กำหนดจุดหมายไว้ให้ชัด การสอนจะไม่ได้ผลทั้งจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย และความรู้ที่ได้รับไปก็อาจจะสับสนไม่ชัดเจนแจ่มแจ้ง

เรื่องที่ควรจะนำออกเผยแพร่ให้มากที่สุด และบ่อยที่สุดก็คือ **การสอนให้คนทั้งหลายเชื่อในเรื่องกฎของกรรม สอนให้เชื่อว่า ตัวเราเป็นผลที่เกิดมาจากวิบากแห่งกรรมของเราเอง** การสอนให้เข้าใจหลักนี้ได้อย่างแจ่มแจ้งจะได้ผลเท่ากับสอนให้คนทั้งหลายรู้จักพระเจ้าที่สร้างตัวเขาขึ้นมา ซึ่งเป็นการรู้จักจริง ๆ ด้วยตัวของตัวเอง และครั้นแล้วเขาก็จะรู้สึกว่าเขาถูกปกครองโดยพระเจ้า เขาอยู่ในสายตาของพระเจ้าตลอดเวลา และเขาก็จะรู้สึกอยู่เสมอว่าถ้าเขาทำความชั่ว แม้คนอื่นจะไม่รู้ แต่พระเจ้าทรงรู้แน่ และพระเจ้าจะต้องทรงลงโทษเขา

อย่างแน่นอน แต่ถ้าเขาทำความดี พระเจ้าก็จะทรงให้รางวัลแก่เขาตามความเหมาะสมแห่งกรรมที่เขาได้ทำไว้

ทางคริสตศาสนาเชื่อกันว่า เมื่อใดโลกนี้ปกครองโดยพระเจ้า โลกนี้ก็จะมีสันติสุข มีความอุดมสมบูรณ์ การเบียดเบียนกันหรือการเอาไรต์เอาเปรียบกันจะมีไม่ได้ เพราะพระเจ้าจะต้องกำจัดคนเลวให้หมดไป และก็เชื่อกันว่าวันหนึ่งพระเจ้าจะมาปกครองโลกนี้ คือเชื่อในการกลับมาเกิดใหม่ของพระเยซู ซึ่งถ้าพระองค์เสด็จมาอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ก็สามารถจะทรงปกครองโลกนี้ได้ทั้งหมด ความเชื่อในทางคริสตศาสนาดังที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องเหลือเชื่อหรือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะความเชื่อดังที่กล่าวมานั้น ในเมื่อเรามองดูจากแง่ของพุทธศาสนา เราก็จะมองเห็นได้ชัดว่า ถ้าคนทั่วโลกเข้าใจกฎของกรรมลึกซึ้ง คนทั้งโลกก็จะรู้สึกได้ว่าตัวเขาถูกปกครองโดยพระเจ้าที่สร้างตัวเขาขึ้นมา และเชื่อว่าพระเจ้าทรงรู้เห็นการกระทำของเขาตลอดเวลา เพราะพระเยซูเคยตรัสไว้ว่า **พระเจ้าอยู่ในเรา เราอยู่ในพระเจ้า พระเจ้ากับเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน** ซึ่ง

คำพูดประโยคนี้ เป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระเจ้าที่สร้างตัวเราขึ้นมา นั้น เราสามารถที่จะมองเห็น ได้ รู้จักพระองค์ได้ **เพราะพระเจ้าที่ว่านี้ ก็คือ จิตใจ ของเรานั้นเอง**

ถ้าโลกรู้จักพระเจ้า และรู้ว่าตัวเราทุกคนถูก ปกครองโดยพระเจ้า โลกนี้ก็จะมีสันติสุข ใครก็ตามถ้า เขารู้แจ้งว่า ตัวเราเกิดขึ้นโดยพระเจ้า และพระเจ้ารู้ถึง การกระทำของเราอยู่เสมอ และพระเจ้าเท่านั้นที่จะเป็น ผู้ให้รางวัลและลงโทษอย่างแท้จริง เหมือนกับที่พระเยซู เคยตรัสไว้ว่า พระเจ้าจะทรงให้รางวัลและลงโทษแก่คน ทุกคน ตามกรรมที่เขาได้ทำไว้ สำหรับคนที่รู้แจ้งเช่นนี้ ย่อมไม่กล้าทำบาป ทำความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น หรือ ถ้าหากอดไม่ได้เพราะนิสัยหรือสันดานเดิมบังคับให้ต้องทำ เขาก็จะทำได้ไม่นาน ในไม่ช้าเขาก็จะต้องสารภาพและ เลิกทำในที่สุด **การที่โลกถูกปกครองด้วยกฎหมาย ซึ่ง คนเป็นผู้เขียนขึ้น ผลเป็นอย่างไร เรื่องนี้เป็นที่ทราบ กันอยู่แล้ว คนที่กล้าล่วงละเมิดกฎหมาย และกฎหมาย ทำอะไรเขาไม่ได้ บุคคลประเภทนี้มีมากมายซึ่ง**

ส่วนใหญ่ก็เป็นคนฉลาดเป็นคนมีความรู้ความสามารถ ส่วนคนที่รู้จักพระเจ้า และรู้ว่าเขาถูกปกครองโดยพระเจ้า จะไม่กล้าทำบาป แม้ว่าคนอื่นจะไม่รู้ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาคอร์ปชั่นหรือการทุจริตในวงงานต่าง ๆ ที่จะให้ได้ผลอย่างแท้จริง ก็คือ **การพยายามเผยแพร่ให้คนทั้งหลายได้รู้จักตัวของเขาเองว่าเขาเกิดมาจากอะไร** ซึ่งการสอนในเรื่องนี้ ถ้าทำได้ถูกวิธีและเริ่มต้นกันให้ถูกแล้ว จะเห็นผลได้ในชั่วระยะเวลาไม่นาน

การเผยแพร่ศาสนาโดยวิธีการเทศน์หรือการปาฐกถา หรือแม้จะมีหนังสือให้อ่านก็ตาม โดยปกติแล้วได้ผลไม่ถึง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าได้ใช้วิธีฝึกสมาธิประกอบด้วย จะได้ผลเพิ่มขึ้นอีกมากมาย และเสียเวลาน้อยด้วย ซึ่งหลักการในเรื่องนี้มีอยู่อย่างไร ขอได้โปรดอ่านข้อความจากในหนังสือเรื่อง **โครงการฝึกสมาธิเพื่อแก้ปัญหาสังคม** ซึ่งหนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้เริ่มเขียนมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ และต่อไปนี้คือข้อความบางตอนของหนังสือเรื่องนี้ ซึ่งข้าพเจ้าได้คัดลอกมาให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณาดูตั้งแต่หน้าแรกทีเดียว

การที่เราจะพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญ นอกจากเราจะต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ อาศัยเครื่องมือ อาศัยทุน และปัจจัยอื่น ๆ แล้ว ยังมีอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญที่สุดคือ **การพัฒนาจิตใจให้รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความพยายาม ให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรค** การพัฒนาจิตใจเพื่อจะให้มียผลดังที่กล่าวมานี้ ส่วนมากเราใช้วิธีการอบรมโดยการพูดให้ฟัง หรือการเล่าประวัติบุคคลตัวอย่าง และด้วยการให้รางวัลผู้กระทำความดี ด้วยการลงโทษผู้กระทำความผิด วิธีการเหล่านี้เราใช้กันมานานแล้ว แม้ในปัจจุบันก็ยังคงใช้อยู่ แต่เราก็ยังแก้ปัญหาอะไรไม่ค่อยได้เท่าไรนัก เพราะคนที่ฉลาดและมีอิทธิพลย่อมสามารถที่จะทำการทุจริต ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นได้เสมอ โดยที่ใครทำอะไรเขาไม่ได้ ตัวอย่างเช่นนี้มีดาษดื่นในสังคม เพราะฉะนั้นวิธีการแก้ปัญหาควรปรับขึ้น การพัฒนาจิตใจอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้จึงยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เราน่าจะได้คิดหาวิธีอย่างอื่นที่ดีกว่าที่ใช้ อยู่ทุกวันนี้ และวิธีที่ว่านี้ก็คือน **วิธีฝึกสมาธิแบบประยุกต์**

ซึ่งการฝึกสมาธิแบบนี้มีรายละเอียดมาก ข้าพเจ้าจะได้ชี้แจงในภายหลัง ก่อนอื่นขอให้เราเข้าใจกันเสียก่อนว่าการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตาม เราจะต้องรู้จักสมุฏฐานของปัญหานั้น ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน จึงจะสามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ จิตของคนเรามีโครงสร้างเช่นเดียวกับร่างกาย คนที่จะสามารถรักษาโรคทางกายได้ จะต้องเรียนรู้ถึงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างละเอียด จะต้องเรียนรู้ถึงส่วนต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร จะรักษาอย่างไรจึงจะหาย ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาทางจิตใจซึ่งซับซ้อนยิ่งกว่าปัญหาทางร่างกายหลายเท่า ก็เป็นการจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงโครงสร้างของจิตใจอย่างละเอียด พร้อมทั้งรู้จักวิธีแก้ปัญหาดัง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน

ข้าพเจ้าใคร่ที่จะชี้แจงให้ทราบว่ **ทางพระพุทธศาสนาได้มีความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องจิตใจอย่างละเอียดถี่ถ้วนที่สุด และรู้จักวิธีการต่าง ๆ ที่จะแก้ปัญหาดทางจิตใจมานานแล้ว** การที่พุทธศาสนามีพระอรหันตบุคคลเกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าทางพระพุทธศาสนาได้รู้เรื่องจิตใจ

อย่างละเอียดถี่ถ้วนจริง ๆ และสามารถที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในทางจิตใจได้หมดทุกอย่าง ผู้ที่เรียนรู้ถึงชีวิตประวัติ ความรู้สึกนึกคิด ความประพฤติปฏิบัติของพระอรหันต์บุคคลในพุทธศาสนา ก็จะได้รู้ได้โดยไม่ว่ากว่าการแก้ปัญหาทางจิตใจนั้นเราควรจะทำอย่างไรจึงจะได้ผลจริง ๆ

จากการเผยแพร่พุทธศาสนา ซึ่งข้าพเจ้าได้กระทำมานาน ทำให้ข้าพเจ้ารู้อย่างดีว่าการอบรมจิตใจโดยไม่มี การฝึกสมาธิจะได้ผลน้อยที่สุด แต่ถ้าหากได้นำเอาวิธีการฝึกสมาธิมาใช้คู่กันไป ก็สามารถที่จะเปลี่ยนจิตใจคนได้ง่าย บางคนทีใคร ๆ คิดว่าคงจะเปลี่ยนจิตใจไม่ได้ แต่ถ้าหากได้มีโอกาสฝึกสมาธิแบบประยุกต์ เขาก็สามารถที่จะเปลี่ยนนิสัยได้มากทีเดียว โดยใช้เวลาไม่นาน เราเคยได้ยินคำว่า **ล้างสมอง** ซึ่งวิธีการที่ทำ ส่วนใหญ่จะต้องมีการสะกดจิต และมีการจูงใจด้วยวิธีการสะกด ซึ่งสามารถทำให้ผู้ถูกสะกดเปลี่ยนอุดมคติ เปลี่ยนนิสัย เปลี่ยนความยึดถือได้อย่างมาก วิธีการล้างสมองตามแบบเท่าที่เคยทราบกันนั้น เป็นวิธีที่มีอันตราย ถ้าหากผู้สะกดมีจิตใจต่ำเห็นแก่ประโยชน์ของตน และถึงแม้

จะได้ผลก็ชั่วคราว ส่วนวิธีการล้างสมองแบบพุทธศาสนานั้นเป็นเหมือนแพทย์ผู้ชำนาญเกี่ยวกับเรื่องร่างกายและชำนาญในการรักษาโรค ซึ่งแพทย์แผนปัจจุบันได้พิชิตโรคสำเร็จได้หลายอย่าง โรคอันใดที่ไม่เคยรักษาให้หายได้ในสมัยก่อน หรือกว่าจะหายก็นานมาก แต่มาในปัจจุบันโรคที่ว่านั้นรักษาไม่ยาก ในทางพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากเราได้นำวิธีการอย่างที่พระพุทธเจ้าสอนเอามาใช้ในสมัยปัจจุบัน ก็จะได้ผลอย่างเดียวกัน คือสามารถที่จะแก้นิสัย หรือเปลี่ยนความคิดที่ไม่ดีได้สำเร็จ เหมือนกับการรักษาโรคในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ดี ขอให้เข้าใจว่า วิธีที่จะแก้ปัญหาทางจิตใจตามแบบพุทธศาสนานั้นต้องใช้สมาธิประกอบ ถ้าเว้นจากสมาธิเสียแล้ว แก้ไขได้ยากที่สุด ข้าพเจ้าเคยไฝ่ฝันที่จะมีสถาบันฝึกสมาธิที่ได้มาตรฐานมานานแล้ว แต่ไม่เคยสมความปรารถนา เพราะคนทั้งหลายไม่แลเห็นความสำคัญของสมาธิ การที่ไม่แลเห็นความสำคัญ ก็เพราะเคยเห็นวิธีต่าง ๆ อย่างที่แพร่หลายทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่อาจจะนำมาแก้ปัญหาของสังคมได้ เพราะคนส่วน

ใหญ่ปฏิบัติตามไม่ได้ และตัวอย่างจริง ๆ ของคนที่ฝึกสมาธิได้สำเร็จนั้นก็ไม่แพร่หลายในสังคมและยังทำให้คนทั้งหลายเข้าใจผิดว่า ถ้าคนไหนสนใจทางสมาธิก็หมายถึงว่าเขาเบื่อโลก คิดจะสละโลก ไม่สนใจต่อปัญหาต่าง ๆ ในทางโลก เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่า เพราะฉะนั้นคนส่วนใหญ่จึงไม่สนใจ เพราะมองไม่เห็นว่าจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมได้อย่างไร

ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้ทราบเสียก่อนว่า วิธีฝึกสมาธิแบบประยุกต์ ดังที่ข้าพเจ้าเคยสอนมานั้น ไม่มีลักษณะที่เหมือนกับของสำนักไหน นอกจากจะมีเหมือนบางอย่างแต่โดยหลักการส่วนใหญ่แล้ว แตกต่างกันอย่างมากมาย เพราะวิธีฝึกสมาธิแบบประยุกต์นั้นมีหลักการโดยสังเขปดังต่อไปนี้ :-

วิธีฝึกสมาธิแบบประยุกต์

๑. จะต้องสอบประวัติอย่างละเอียดของผู้ที่จะฝึกสมาธิ เพราะการสอนที่จะได้ผลอย่างแท้จริงนั้น ผู้สอนจะต้องเข้าใจถึงส่วนต่าง ๆ ของจิตใจอย่างละเอียดถี่ถ้วน

จะต้องรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงของความบกพร่องในด้านจิตใจ เช่น สมมติว่าเราจะแก่นิสัยโกหกของเด็กบางคนก่อนอื่น ก็จะต้องสอบประวัติกันอย่างละเอียด และการสอบประวัติ ในด้านจิตใจนั้น ถ้าหากผู้รับการอบรมไม่ยอมให้ความร่วมมือ เราก็ต้องมีวิธีการอย่างอื่นที่จะต้องทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการสืบหาสมุฏฐานว่าทำไมคนคนนี้จึงมีนิสัยโกหก เพราะงานในด้านการสืบประวัติ ซึ่งถ้าทำกันอย่างถูกต้องจริง ๆ ก็ให้เห็นได้ว่าเป็นงานใหญ่ไม่ใช่เล็กน้อย ต้องอาศัยผู้ร่วมงานและเครื่องมือต่าง ๆ ไม่น้อยเลย

๒. เราจะต้องตรวจพื้นฐานความดีที่มีอยู่ในสันดานของเขาว่ามีอะไรบ้าง อันนี้ก็จะต้องทราบอย่างละเอียดด้วย เพราะการที่เราจะแก่นิสัยที่ไม่ดีนั้น จะทำได้เป็นผลสำเร็จก็ต่อเมื่อคนคนนั้นมีรากฐานทางความดีบางอย่างที่จะช่วยให้เขาแก่นิสัยนั้นได้ เช่น สมมติว่าคนคนหนึ่งมีนิสัยลักขโมย แต่ก็เป็นคนรักพ่อแม่ กตัญญูต่อพ่อแม่ และต่อผู้มีพระคุณทุกคน ซึ่งถ้าหากความกตัญญูนี้สูงมาก การที่จะแก่นิสัยลักขโมยก็จะทำได้โดยไม่ยาก หรือคนที่มี

นิสัยหึงหวงถ้าเป็นคนที่มึนนิสัยรักความยุติธรรม การแก่นิสัยหึงหวงก็จะทำได้โดยไม่ยาก เพราะฉะนั้นจากวิธีการที่ว่านี้ หลังจากตรวจสอบแล้ว ก็สามารถจะบอกได้เลยว่า คนคนนี้จะสามารถกลับนิสัยได้หรือไม่ จะกลับได้ก็เปอร์เซ็นต์

เพียงแต่สองข้อดังที่กล่าวมา เราก็จะเห็นแล้วว่า วิธีการสอนด้วยการเทศน์บนธรรมมาสน์ หรือด้วยการปาฐกถา หรือด้วยวิธีไหนก็ตามดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นว่าห่างไกลกับวิธีการดังที่กล่าวมานี้อย่างมากมาย

๓. ถึงแม้เราจะรู้ประวัติอย่างละเอียด รู้ทั้งส่วนที่ดีและไม่ดีในตัวเขา เพียงแค่นี้การสอนแม้จะสามารถทำได้ถูกจุด ไม่ทำให้คนที่รับการสอนเบื่อ แต่ก็ยังได้ผลไม่เท่าไร ต่อเมื่อสามารถพูดจูงให้จิตเขาสงบ สงบมากเท่าไรยิ่งดี เมื่อจิตเขาสงบแล้วสอนในขณะนี้ จะได้ผลมากกว่าด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดามากมาย เพราะมีหลักตายตัวอยู่ว่า **ถ้าจิตของผู้ใดเป็นสมาธิ จิตผู้นั้นก็จะอ่อนโยน เชื่อฟังเหตุผลได้ง่าย กลับใจได้ง่าย** แต่ถ้าจิตไม่เป็นสมาธิแล้วการสอนจะได้ผลน้อยที่สุด เพราะเรา

ไม่สามารถที่จะตะล่อมความคิดของเขาให้เข้าไปสู่จุดที่เราต้องการ เพราะฉะนั้นการสอนด้วยวิธีทำให้ใจสงบเสียก่อนจึงได้ผลมากกว่า

๔. การฝึกสมาธิที่จะให้ได้ผลอย่างแท้จริงและเป็นการง่ายแก่ผู้ฝึก ก็ต้องมีการจูงสมาธิด้วยการจูงสมาธิหมายถึงการแนะนำให้รู้จักพิจารณาถึงปัญหาชีวิต และเพื่อช่วยเปลี่ยนวิถีความคิด เปลี่ยนความเข้าใจ เปลี่ยนความเชื่อ ความยึดถือและอะไรอีกหลายอย่าง ถ้าหากผู้รับการฝึกสามารถยอมรับความคิดต่าง ๆ ที่จะแนะนำให้ใหม่ ก็เป็นอันว่าการฝึกนั้นได้ผลแน่นอน การฝึกสมาธิแบบนี้ สามารถฝึกพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนสิบ ๆ คนหรือร้อย ๆ คนก็ได้ ปัญหายุ่งยากอยู่ที่ต้องพยายามปรับความรู้ให้เท่ากันหรือใกล้เคียงกันเสียก่อน หมายความว่าในขณะที่กำลังจูงสมาธิ ถ้าคนไหนสามารถติดตามได้ทุกคำพูดและเข้าใจทุกคำพูด ไม่มีความรู้สึกขัดแย้งเกิดขึ้นในใจ ก็สามารถจะเข้าสมาธิได้ดี กล่าวคือคนสอนเข้าสมาธิได้แค่ไหน คนที่รับการสอนก็จะสามารถเข้าได้แค่นั้น วิธีนี้เป็นเหมือนกับการจูงมือเข้าไปในถ้ำที่

ลึกและมีดด้วย แต่ผู้นำทางเป็นคนฉลาด มีความชำนาญ ในการเข้าถ้ำแห่งนี้มาก่อน เมื่อผู้นำจูงไปถึงแค่นั้น คน ที่ตามก็จะไปถึงที่นั่นด้วย ในเมื่อสามารถที่จะติดตามผู้ นำไปได้ทุกระยะทุกฝีก้าว

การฝึกสมาธิแบบที่ให้ช่วยตัวเอง คือให้ภาวนา ตามลำพังหรือให้ฟังกสิณ หรือจะโดยวิธีไหนก็ตาม วิธี การเหล่านี้จะได้ผลก็ต่อเมื่อผู้นั้นมีพื้นฐานสมาธิมาดีพอ สมควรเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ได้ยาก ส่วนวิธีฝึกโดย ใช้การจูงสมาธินี้ผู้สอนสามารถช่วยเหลือผู้ฝึกได้มาก แม้คนที่ฝึกยาก ถ้าหากได้ตรวจสอบประวัติ ตรวจสอบ คุณธรรม และให้ศึกษามีพื้นฐานความรู้มาเพียงพอแล้ว ทุก คนจะสามารถเข้าสมาธิได้โดยไม่ยาก

๕. เพราะเหตุที่การฝึกสมาธิแบบนี้ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการจูงสมาธิ เพราะฉะนั้นผู้ที่รับการฝึกจำเป็นจะต้องเรียนธรรมะให้เข้าใจเป็นอย่างดีเสียก่อน การเรียน ธรรมะเพื่อการฝึกสมาธิจะต้องเรียนกันให้ละเอียดถี่ถ้วน ผู้เรียนจะต้องมีความจำดี เพราะถ้าหากจำหลักวิชาไม่ แม่น หรือเข้าใจหลักวิชาไม่พอ เวลาจูงสมาธิจะได้ผลน้อย

เพราะเหตุนี้ในสถานฝึกสมาธิจึงจำเป็นต้องมีห้องเรียน และแยกเป็นห้อง ๆ เพื่อที่จะให้ทุกคนได้เรียนจากพื้น ความรู้ของตัวเอง อย่าลืมนะว่า การเรียนเพื่อการฝึกสมาธิ นั้น ผู้เรียนจะต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งทุกบททุกตอน และจะต้องจำแนกด้วย ฉะนั้นเวลาเรียน จึงจำเป็นต้อง แยกผู้เรียนออกเป็นห้อง ๆ ตามพื้นความรู้ของตนแต่ละ บุคคล วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย ไม่เบื่อในอันที่จะต้องเรียนซ้ำซากในสิ่งที่ตนเองรู้แล้วหรือไม่ยากเกินไป ฟังไม่รู้เรื่อง

๖. อนึ่ง การฝึกสมาธิแบบนี้โดยปกติจะต้องควบ คู่กับการเรียนตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งการฝึกในระยะแรกต้องใช้วิธีการจูงด้วยนั้น ความมุ่งหมายก็เพื่อให้ผู้ที่เรียนเข้าใจถึงสิ่งที่เรียนมาแล้วแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น จำได้แม่นยำยิ่งขึ้น วิธีจูงสมาธิในระยะแรกนี้ก็คือนำความรู้ที่ได้เรียนมาแล้ว กล่าวทบทวนให้ได้ยินบ่อย ๆ เรียนมาแค่ไหนก็นำเอาสิ่งที่เรียนมานั้นมาใช้เป็นบทจูงสมาธิ วิธีนี้เป็นการช่วย ประหยัดเวลาของผู้เรียน ที่ไม่ต้องไปหัดท่องจำที่บ้าน แปลว่าพอเรียนจบบทไหนก็จะมีสมาธิโดยใช้หลัก

วิชาบทนั้น วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเลื่อมใสและขยัน เพราะจะเห็นผลของการเรียนทุกวัน ทำให้รู้สึกว่าตนเองก้าวหน้าอยู่เสมอ

๗. บางคนไม่อาจจะฝึกได้ด้วยวิธีดังกล่าวมา เพราะพื้นเดิมมีความฟุ้งซ่านมากหรือบางคนเป็นโรคประสาทหรือบางคนอาจจะมีโรคทางกายอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่อาจจะนั่งฝึกสมาธิได้ ด้วยเหตุนี้จะต้องมีการฝึกสมาธิอีกแบบหนึ่ง คือ **ฝึกด้วยการทำงาน** โดยใช้งานที่ทำเป็นบทฝึกหัดเพื่อให้จิตมีสมาธิ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมากมาย และหลักอันนี้จะสามารถช่วยคนได้เป็นอันมาก แต่ก็ต้องทำการวิจัยกันก่อนว่า การทำงานแบบไหน และทำอย่างไรจึงจะสามารถช่วยให้เป็นสมาธิได้ดี และวิธีการเช่นนี้ในเมื่อได้มีประสบการณ์มามากมีผลงานเห็นได้ชัด ก็อาจจะให้คำแนะนำแก่คนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและกว้างขวาง ซึ่งจะทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นคุณค่าของการฝึกสมาธิมากขึ้น

๘. การกีฬา การดนตรี งานศิลปะทุกอย่าง จะต้องนำมาวิจัยเพื่อให้รู้แน่นอนว่าการเล่นแบบไหน ดนตรี

ชนิดไหนหรือมีศิลปะอะไรบ้าง ที่สามารถจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการฝึกสมาธิ

วิธีการโดยสังเขป เพียง ๘ ข้อเท่าที่ชี้แจงมาให้ทราบนี้ ก็จะเห็นได้แล้วว่า การฝึกสมาธิแบบประยุกต์เป็นงานที่กว้างขวางมาก ซึ่งความจริงก็ควรจะเป็นอย่างนั้น เพราะทางแห่งความพันทุกข์นั้น เมื่อกกล่าวโดยสรุปก็มีอยู่ ๓ อย่าง คือ คีล สมาธิ และปัญญา คนที่มีความรู้ มีเงิน มีอำนาจ แม้จะใหญ่โตสักเพียงไร ถ้าหากยังถือคิลไม่ได้ เข้าสมาธิไม่ได้ ก็ไม่อาจที่จะมีปัญญาเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องตัวเอง และถ้าหากไม่มีปัญญาเข้าใจเรื่องตัวเอง ก็ไม่อาจที่จะพันทุกข์ได้ ทุกคนต้องการความพันทุกข์เมื่อเป็นเช่นนี้ การฝึกสมาธิจึงเป็นของจำเป็นสำหรับทุกคน และในเมื่อเรามีโครงการที่จะช่วยเหลือให้คนทุกชั้นทุกอาชีพสามารถเข้าสมาธิได้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่งานนี้จะต้องเป็นงานที่ใหญ่โตและกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ดี ในระยะแรกเริ่มนี้ เราควรจะทำงานแบบสาธิต ให้เห็นผลอย่างชัดเจนเสียก่อน จึงค่อยขยายงานให้กว้างขวาง เพราะจำเป็นจะต้องอาศัยผู้ร่วมงานที่มีความรู้ความ

สามารถอย่างมาก และยังคงต้องอาศัยทุนมากด้วย จึงจะสามารถทำงานนี้ได้เป็นผลสำเร็จ ข้าพเจ้าคิดว่าโครงการฝึกสมาธิดังที่ได้แถลงมาโดยสังเขปนี้ คงจะทำให้ท่านทั้งหลายเกิดความคิด ช่วยกันหาทางให้งานประเภทนี้สำเร็จขึ้นมา ข้าพเจ้าขอกเล่าอีกครั้งหนึ่งว่า **ปัญหาในด้านจิตใจทุกอย่าง จะสามารถแก้ได้ด้วยวิธีฝึกสมาธิ** เพราะปัญหาทางจิตใจทุกอย่างเช่น คนส่วนมากมักชอบโกหก ชอบหลอกลวง ชอบเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แก้ไขได้รักษาได้ ขอให้สังเกตว่า คนบางคนแม้จะเป็นคนมีการศึกษาดีเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนมีอำนาจมีอิทธิพล แต่จิตใจบางส่วนก็ยังทราวมอยู่ อันนี้ก็คือความพิการทางจิต ซึ่งสามารถจะบำบัดได้ด้วยวิธีทางสมาธิ อย่างลึ้มว่า **จิตมีโครงสร้างเหมือนกับร่างกาย และทุกอย่างเกิดจากเหตุ** เมื่อเรารู้จักเหตุของสิ่งใดอย่างถ่องแท้ เราก็สามารถที่จะแก้ไขสิ่งนั้นได้เป็นผลสำเร็จ เรารู้กันดีว่าศาสนาเป็นที่พึ่งอันสูงสุดของสัตว์โลก แต่วิธีการสอนศาสนา วิธีการเผยแพร่ยังล่าช้าอยู่อย่างมาก ขอให้เปรียบเทียบการแพทย์สมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันว่า

เดี๋ยวนี้การแพทย์สมัยปัจจุบันเจริญไปแค่ไหน ผิดกับสมัยโบราณอย่างไร การแพทย์เป็นเพียงการบำบัดโรคทางกายเท่านั้น ก็ยังก้าวหน้าไปมากมาย ศาสนาเกิดก่อนเจริญมาก่อนการแพทย์ แต่วิธีการสอนวิธีการเผยแพร่ก็ยังคงเหมือนกับวิธีการรักษาโรคในสมัยโบราณ ขอให้นึกถึงตัวอย่างการสอน การเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการเทศน์บนธรรมาสน์ หรือแม้จะเปลี่ยนให้ทันสมัย เช่น ใช้วิธีปาฐกถา การอภิปรายหรือจะจัดอะไรขึ้นก็ตาม ก็ยังห่างไกลจากวิธีการที่ถูกต้อง เพราะเหตุนี้ศาสนาจึงไม่มีอิทธิพลที่จะโน้มน้าวบุคคลส่วนใหญ่ให้อยู่ในศีลธรรม

วิธีการสอนศาสนา ควรจะได้นำวิธีทางแพทย์แผนปัจจุบันมาใช้ ขอให้ลองศึกษาวิธีศึกษาวิชาการแพทย์ตลอดถึงวิธีการรักษาโรค วิธีบริหารงาน วิธีแบ่งงานกันทำ ซึ่งในเมื่อเข้าใจดีแล้วก็จะทำให้มองเห็นได้ด้วยตนเองว่า วิธีการสอนศาสนาซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าการรักษาโรคทางกายมากมายนั้น มันมีข้อบกพร่องอยู่ที่ไหนบ้าง และควรจะแก้ไขกันอย่างไร จึงจะได้ผล การสอนศาสนาย่อมหมายถึงการบำบัดความบกพร่อง หรือ

ความพิการทางจิตใจให้หมดไป จิตใจมีความละเอียด ประณีต มีโครงสร้างซับซ้อนยิ่งกว่าร่างกายมากมาย แต่แล้วไม่ว่ารัฐบาลหรือคณะสงฆ์ก็ยังให้ความสนใจต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา น้อยมาก จนเกือบจะพูดได้ว่าเป็น การดูถูกหรือเหยียดหยามศาสนาเสียด้วยซ้ำไป ทั้ง ๆ ที่ไม่มีเจตนาที่จะดูถูกหรือจะเหยียดหยามเลย เพราะในความรู้สึกของบุคคลเหล่านี้ก็เคารพเลื่อมใสเทอดทูนบูชาศาสนา แต่การกระทำที่แสดงออกต่อพระศาสนานั้นไม่สมกับ ศาสนาเป็นของสูงสุด ขอให้ดูงบประมาณที่ให้ทางศาสนา กับงบประมาณในด้านอื่น ๆ แตกต่างกันเพียงไร ความสนใจของประชาชนที่มีต่อศาสนากับที่มีต่อสิ่งอื่นแตกต่างกันเพียงไร ข้อเท็จจริงเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เราทั้งหลายยังมีหัวกลับ ไม่รู้ว่าศาสนานี้แหละที่สามารถจะนำไปแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง เพราะศาสนาคือหลักในการพัฒนาจิตใจคน ศาสนาสามารถที่จะกล่อมเกลาคิดใจของคนเราให้รู้จักใช้ความรู้ความสามารถ ใช้ทรัพย์สินสมบัติ ใช้อิทธิพลหรืออำนาจในหน้าที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมได้อย่างแท้จริง มีอกุฬหมายกับ

มือศาสนามีความละเอียดประณีตผัดกันมาก คนที่รู้กฎหมายอาจจะทำผิดกฎหมายได้ง่าย โดยที่คนอื่นไปทำอะไรเขาไม่ได้ ส่วนคนที่เข้าถึงศาสนา มีหลักศาสนาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต แม้จะมีโอกาสทำความชั่ว ทำความเดือดร้อนแก่คนอื่น กระทำการคอร์ปชั่น แต่เขาก็จะไม่ทำเป็นอันขาด หรือถ้าหากจะทำก็จะทำได้ไม่นาน โอกาสที่จะเลิกหรือกลับใจยังมีมากกว่าคนที่รู้ทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นมือของศาสนาจึงนับว่าเป็นมือที่ประณีตและยาวมาก เพราะสามารถที่จะเข้าไปคุ้มครอง เข้าไปแทรกซึมในวงงานต่าง ๆ ตลอดจนกระทั่งในครอบครัวในสังคมทุกแห่ง แม้กระทั่งในที่เร้นลับคนอื่นไม่รู้ แต่มือของศาสนาก็ยังสามารถเล็ดลอดเข้าไปคุ้มครองคนเหล่านั้นได้ แต่ก็ขอให้พิจารณาดูเถิดว่า คนทั้งหลายได้ให้ความสนใจในอันที่จะพยายามเรียนรู้ศาสนา ให้มีศาสนาอยู่ในใจกันแค่ไหน ?

ข้อความที่ข้าพเจ้าคัดลอกมาให้พิจารณานี้ตัดเอามาบางตอนจากหนังสือ ๓ เรื่อง คือ ทางรอดของชาวพุทธ พระพุทธศาสนาจะช่วยชาติบ้านเมืองได้อย่างไร ? และ

โครงการฝึกสมาธิเพื่อแก้ปัญหาสังคม อย่าลืม ข้อความที่คัดลอกออกมานี้เป็นเพียงบางตอนของเรื่องนั้น ๆ ผู้ที่ต้องการจะทราบรายละเอียดของแต่ละเรื่อง จะต้องอ่านหนังสือที่อ้างมานั้นให้จบทุก ๆ เล่ม จึงจะเข้าใจดี แต่อย่างไรก็ดีเท่าที่ตัดตอนมาให้พิจารณานี้จะเห็นว่า วิธีการเผยแพร่ศาสนาที่จะให้ได้ผลจริง ๆ นั้น เป็นงานใหญ่มาก จะต้องสร้างงานขึ้นมาหลายแผนก พร้อมทั้งจะต้องมีผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา มีเจ้าหน้าที่หลายฝ่าย ไม่ผิดอะไรกับการจะจัดตั้งโรงพยาบาล ซึ่งในโรงพยาบาลนั้นจะต้องมีโรงเรียนแพทย์ด้วย และจะต้องประกอบด้วยงานหลายอย่าง บุคคลหลายคณะ การรักษาโรคจึงจะได้ผล จากหลักการตั้งที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาขึ้นในที่บริเวณแคมป์สนนั้น เป็นงานในรูปแบบใหม่ ซึ่งถ้าทำได้จริงตามหลักการที่เขียนไว้นั้น ศาสนาจะต้องเจริญแน่

อนึ่ง เนื่องจากข้าพเจ้าได้เคยกล่าวไว้แล้วว่า คำว่า **ศาสนาเจริญ** นั้น จะต้องหมายถึง **ประชาชนอยู่ดีมีศีลธรรม** ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจน การกตขี่หรือ

การเอาวัดเอาเปรียบกัน ยังมีอยู่อย่างแพร่หลายเหมือน
อย่างที่เคยมีมานานแล้ว แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นอยู่เช่นนี้
จะพอใจว่าศาสนาเจริญแล้วไม่ได้ และหลักที่ข้าพเจ้า
กล่าวไว้นี้ก็ได้พูดมานานแล้วถึง ๒๕ ปี (ดูทางรอดของ
ชาวพุทธ) แต่ถึงกระนั้นหลักการอันนี้ในปัจจุบันข้าพเจ้า
ก็พูดถึงบ่อย ๆ ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือไว้เรื่องหนึ่งชื่อว่า
พุทธศาสนากับเศรษฐกิจ ซึ่งเรื่องนี้ได้เคยนำพิมพ์ลง
เป็นตอน ๆ ในหนังสือวิญญูณมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.
๒๕๑๓ ทั้งหมดมี ๕ ตอนด้วยกัน ข้าพเจ้าจะขอคัดลอก
ข้อความบางตอนมาให้ท่านพิจารณาเสียก่อน ซึ่งเรื่องนี้
แหละจะทำให้ท่านผู้อ่านเข้าใจได้อย่างกว้างขวางว่า การ
เผยแพร่วรรณกรรมแบบไหนหรือทำอย่างไร ศาสนาจึงจะ
สามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ ซึ่งข้อความที่ว่า
นี้มีดังต่อไปนี้ :-

ตามหลักพระพุทธศาสนาได้ถือกันอยู่อย่างหนึ่งว่า
**ผู้ที่ได้ทำบุญ คือได้บริจาคทานแก่พระสงฆ์ ย่อมได้
อานิสงส์มาก** และถ้าหากพระสงฆ์นั้นเป็นพระอริยบุคคล
อานิสงส์ก็จะยิ่งมากขึ้นไปอีก ส่วนการบริจาคทานให้แก่

บุคคลธรรมดาหรือบุคคลผู้ทุศีลย่อมได้อานิสงส์น้อยหลักดังที่กล่าวมานี้ สำหรับคนที่ไม่เข้าใจความหมายในเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งแล้วย่อมจะต้องเกิดการเข้าใจผิดอย่างแน่นอน โดยเฉพาะก็อาจจะทำให้เห็นว่า การสงเคราะห์คนยากจนหรือคนที่ได้รับความลำบาก แต่หากเป็นคนไม่ดีนั้น ทางพระพุทธศาสนาไม่สนับสนุน เพราะถือว่าได้บุญน้อยได้อานิสงส์น้อย และถ้าหากคนทั่วไปจะยึดถือหลักพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมานี้อย่างเคร่งครัด การสังคมสงเคราะห์แก่คนทั่วไปก็ย่อมจะเกิดขึ้นไม่ได้

ความคิดเห็นในลักษณะดังที่กล่าวมา ถ้าหากเราจะพิจารณาดูจากแง่ของการเศรษฐกิจหรือจากแง่ของการพัฒนาประเทศชาติ ก็จะมีรู้สึกว่าไม่เหมาะที่จะนำมาสอนยิ่งในสมัยปัจจุบันด้วยแล้วย่อมไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกดูหมิ่นต่อพระพุทธศาสนาได้ โดยเฉพาะก็คือ จะทำให้เกิดความรู้สึกว่า พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สอนในเรื่องนี้เป็นคนเห็นแก่ตัว สอนศาสนาเพื่อตัวเองเท่านั้น และถ้าหากในที่ไหน พระสงฆ์ไม่ค่อยได้ทำประโยชน์ต่อสังคมอย่างเห็นได้ชัด พวกนัก

ศึกษาก็จะพากันดูถูกมากขึ้น และถ้าหากบังเอิญไปทราบหรือพบเห็นพระสงฆ์บางองค์ ซึ่งก็มีเป็นจำนวนน้อย ทำการสะสมเงินทองเพื่อหวังประโยชน์ที่จะเอาไปเป็นทุนในเมื่อสึกออกไป เขาก็ยิ่งจะดูถูกมากขึ้น และถ้าหากว่าเขา มีหัวเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยมมาก เขาก็อาจจะลงความเห็นเลยที่เดียวว่า พระสงฆ์เป็นภัยต่อสังคมอย่างร้ายแรง โดยเขาจะถือว่า พระสงฆ์เป็นคนหลอกลวงประชาชน มีชีวิตอยู่ด้วยการหลอกลวง ซึ่งความรู้สึกอันนี้ได้เริ่มมีขึ้นบ้างแล้วในหมู่ของคนบางประเภท และก็นับวันที่จะมีมากขึ้น ถ้าหากเขาไม่มีการแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์ให้ดีกว่านี้

ความจริง ข้อที่ว่า **การทำบุญแก่พระสงฆ์จะได้ อานิสงส์มากนั้น** เป็นคำที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แต่ก็ขอได้โปรดเข้าใจว่า คำว่า พระสงฆ์ในคำนี้ หมายถึงพระอริยบุคคล ซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นพระภิกษุเท่านั้น เพราะผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลนั้น ที่เป็นฆราวาสก็มี ที่เป็นเด็กก็มี ที่เป็นผู้หญิงก็มี ฉะนั้น คำว่าการบริจาคทานแก่พระสงฆ์ตามความหมายที่แท้จริงก็คือ หมายถึง

การให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งเป็นใครก็ได้ และที่ว่าได้อานิสงส์มากนั้น ก็เพราะพระอริยบุคคลซึ่งไม่ว่าจะเป็นเด็กและผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาส ย่อมเป็นผู้มีความประพฤติดีและเป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความเคารพ และความเลื่อมใส ฉะนั้น ถ้าหากบุคคลใดได้มีโอกาสบริจาคนหรือให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่เป็นอริยบุคคล ย่อมจะได้บุญมากได้อานิสงส์มากอย่างแน่นอน เช่นโดยส่วนตัวก็จะมีความรักความเคารพนับถือและความเลื่อมใสเพิ่มพูนมากขึ้น ซึ่งการมีความรักมีความเคารพนับถือ มีความเลื่อมใสศรัทธาในบุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น ย่อมจะเป็นเหตุทำให้บุคคลนั้นมีความเจริญเพิ่มพูนขึ้นมากอย่างแน่นอน

อนึ่ง การทำบุญกับพระอริยบุคคลที่ว่ามีอานิสงส์มากนั้น ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่า จะเป็นเหตุให้คนนั้นประสบความสำเร็จร่ำรวยอย่างมากมาย อานิสงส์ของการบริจาคนไม่ใช่มีแต่ในเรื่องนี้ แต่หากมีอย่างอื่นอีกหลายอย่างเช่น จะช่วยทำให้ทรศนะในการดำเนินชีวิต

เป็นไปอย่างถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการป้องกันความทุกข์ยาก ความลำบาก ตลอดถึงเหตุร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น หรือ พุดอีกนัยหนึ่งก็คือป้องกันไม่ให้เกิดไปสู่อบายภูมิ อานิสงส์ ในแง่นี้ เราจะต้องพิจารณาดูให้ดี การได้อยู่ใกล้ชิดหรือมีความสนิทสนมกับพระอริยบุคคล ย่อมจะเป็นเหตุให้ได้รับคำแนะนำที่ดีจากท่านเป็นอันมาก และยังเป็นเหตุให้บุคคลที่ใกล้ชิดเหล่านี้มีกำลังใจในอันที่จะประกอบกิจการงานในหน้าที่ของตนได้ดีอีกด้วย จากตัวอย่างเพียงสังเขปดังที่กล่าวมานี้ เราก็จะเห็นได้ชัดว่า การบริจาทานแก่บุคคลผู้ทรงศีล พร้อมทั้งมีคุณธรรมอันประเสริฐนั้น ผลที่จะพึงได้รับย่อมเปรียบเทียบกับไม่ได้กับการบริจาทาน หรือการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลผู้ทุศีล หรือผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี แต่อย่างไรก็ดี การที่พระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น ไม่ได้หมายความว่าห้ามไม่ให้บริจาทานแก่บุคคลที่ประพฤติตัวไม่ดี ตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าเสียอีกที่ได้ทรงอุทิศสาหะเสด็จไปโปรดคน ทุศีลให้กลายเป็นคนดีมามากต่อมากแล้ว ซึ่งการให้ในลักษณะนี้ย่อมประเสริฐกว่าการให้วัตถุอย่างแน่นอน

การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคม เพื่อช่วยเหลือให้คนทั้งหลายมีการอยู่ดีกินดีนั้น ถ้าหากเราได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือพยายามที่จะให้ความช่วยเหลือแก่คนที่มีความประพฤติดี เป็นหลักสำคัญ นับตั้งแต่ให้ทุนการศึกษา และให้ความช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อที่จะให้บุคคลประเภทนี้มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ได้ผลดี เช่นช่วยให้เป็นครูที่ดี ให้เป็นแพทย์ที่ดี เป็นตำรวจทหารที่ดี เป็นพ่อค้าที่ดี เป็นชาวนาที่ดีอย่างนี้เป็นต้น บ้านเมืองของเราก็ต้องเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้มากมาย แต่แล้วเรากลับไม่ค่อยได้นำหลักพระพุทธศาสนาในเรื่องนี้มาพัฒนาสังคม ทั้งนี้ก็เพราะเราไปแปลความหมายคำว่าพระสงฆ์แคบไป คือไปหมายเฉพาะผู้ที่คือนักบวชเท่านั้น และอีกประการหนึ่ง เราไม่ได้พยายามที่จะส่งเสริมให้พระภิกษุได้ทำหน้าที่ในด้านสังคมสงเคราะห์ให้ได้ผลดีจริง ๆ ทั้งนี้ก็เพราะชาวพุทธโดยทั่วไปที่โง่เขลา เวลาจะทำบุญก็ไปมุ่งเอาแต่ผลในทางที่จะให้ตนเองร่ำรวย หรือหวังความสุขเอาในชาติหน้า คล้ายกับจะถือว่าพระเป็นเหมือน

ธนาการที่ให้ดอกเบี้ยสูง คนทั้งหลายทำบุญกับพระก็เพื่อหวังกำไรอย่างมากมายเช่นนี้ และอีกประการหนึ่งชาวพุทธโดยทั่วไปไม่เข้าใจที่ว่า ทำบุญกับพระสงฆ์ได้บุญมากนั้น หมายถึงเป็นเหตุทำให้คุณธรรมในตัวเองสูงขึ้นหรือเพิ่มพูนมากขึ้น และไม่เข้าใจว่า คนที่จะเกิดมาร่ำรวยนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับบุญที่เกิดจากการบริจาคอย่างเดียว แต่หากจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และความดีในด้านอื่นประกอบอีกหลายอย่าง เช่นต้องอาศัยความขยันอดทน การรู้จักคบเพื่อน การรู้จักใช้รู้จักจ่าย การรู้จักประหยัดและการละเว้นจากอบายมุขทั้งหลาย ซึ่งหลักเหล่านี้พระพุทธรเจ้าได้ตรัสสอนไว้แล้วทั้งนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าหากชาวพุทธโดยทั่วไปจะเข้าใจคำว่าพระสงฆ์ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ และการทำบุญกับพระสงฆ์ ก็ไม่ได้คิดแต่จะเอาประโยชน์ส่วนตัว แต่มุ่งประโยชน์ที่ผู้อื่นจะพึงได้รับเป็นเรื่องสำคัญ และการสนับสนุนหรือการให้ความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ ก็พยายามส่งเสริมไปในทางที่จะให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ความสามารถ และมีจิตใจสูง และในเวลาเดียวกันก็พยายามสนับสนุน

พระสงฆ์ ให้ได้มีโอกาสทำประโยชน์แก่สังคมในด้านต่าง ๆ ที่ไม่ผิดวินัยของพระสงฆ์ เช่นที่สนับสนุนทางวัด ให้ได้มีโรงเรียน และสนับสนุนให้พระได้มีโอกาสสอนศาสนาให้แก่เด็กให้ได้ผลจริง ๆ และสนับสนุนให้ทางวัด เป็นสถานที่สำหรับสงเคราะห์เด็กที่พ่อแม่ยากจนให้ได้ รับการศึกษาในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งพยายามที่จะสนับสนุนให้เด็กวัดมีการอยู่ดีกินดี และให้มีจิตใจสูง ถ้าหาก การทำบุญกับพระสงฆ์เป็นไปในลักษณะดังที่กล่าวมานี้ และได้ทำกันมานานแล้วแน่นอน พระศาสนาจะสามารถ ช่วยเหลือการเศรษฐกิจของชาติได้อย่างดีที่สุดในที่สุด แต่อย่างไร ก็ดี หน้าที่ของพระสงฆ์ที่แท้จริงนั้น ก็คือการแนะนำสั่ง สอนประชาชนให้มีความประพฤติดี ประพฤติชอบ และ พระสงฆ์ควรมีอิทธิพลอย่างเพียงพอ ในอันที่จะชักเตือน หรือกลับใจคนทุกจริตต่อหน้าที่หรือคนที่เป็นภัยต่อสังคม แต่ในขณะนี้ปรากฏว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่หาได้มีอิทธิพล อย่างเพียงพอไม่ในอันที่จะกลับใจคนที่ประพฤติชั่ว ให้ กลายเป็นคนดี

ข้าพเจ้าขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาจะ สามารถช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้อย่างดีที่สุดในที่สุด ถ้า

หากการสอนพระพุทธศาสนาได้มีผลจริง ๆ ในการที่จะ
ทำให้คนทั้งหลายมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ต่อ
ตัวเอง และต่อคนอื่น และเป็นบุคคลที่มีนิสัยเสียสละ
จุดนี้เท่านั้นที่จะแก้ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้ เพราะฉะนั้น
ปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไรพระศาสนาจึงจะมีผล
ดังที่กล่าวมา

สำหรับในสมัยก่อน ซึ่งศูนย์กลางของความเจริญ
ทุกด้านรวมอยู่ที่วัด ขอนี้ไม่มีปัญหา เพราะเราเห็นได้ชัด
ว่า การที่ประชาชนทุ่มเทการทำบุญทุกอย่างให้แก่วัดนั้น
เป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะผู้ทำก็ได้บุญได้กุศล ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองทั้งในชาตินี้และชาติหน้า และ
สังคมก็เจริญ ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการทำบุญแก่
พระสงฆ์ แต่ในสมัยปัจจุบัน เหตุการณ์ของโลกเปลี่ยน
ไปมาก ความเจริญหลายอย่างซึ่งเมื่อก่อนอยู่ในวัด แต่
เดี๋ยวนี้ได้แยกออกไปจากวัด และความจำเป็นของสังคม
ที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใจบุญทั้งหลายก็เกิด
ขึ้นหลายอย่าง และกิจการในด้านสังคมสงเคราะห์หลาย
อย่างจะให้พระทำก็ไม่ถนัด จะทำภายในวัดก็ไม่ได้ และ

ตามวัดทั่วไปก็มักจะสอนแต่ในด้านทำบุญเพื่อหวังผลในชาติหน้า หรือถึงแม้ในปัจจุบันนี้จะมีพระสงฆ์เป็นจำนวนไม่น้อยเหมือนกัน ที่พยายามสอนพุทธศาสนาเพื่อเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน แต่งานในส่วนนี้ก็ยังไม่ค่อยมีอะไรที่เห็นผลเด่นชัดขึ้นมาจริง ๆ ในเมื่อไปเทียบกับผลงานในทางโลก ซึ่งได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและงานของเขาแต่ละอย่างก็มักจะเห็นผลได้ชัดกว่า เพราะเหตุนี้พวกหัวใหม่ ๆ ซึ่งมีหัวเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยม และไม่เข้าใจเรื่องพุทธศาสนาจริง ๆ ก็มักจะเห็นว่าพุทธศาสนาถ่วงความเจริญของประเทศชาติ โดยเขามองดูจากพระซึ่งมีจำนวนมากมาย แต่ไม่ได้ทำประโยชน์แก่สังคมเท่าที่ควร คือไม่สมดุลงันกับที่ประชาชนเป็นผู้อุปการะ

อันที่จริง คนที่จะสร้างความเจริญให้แก่สังคมในด้านไหน จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในงานด้านนั้น ๆ เช่น ในเมื่อจะช่วยเหลือผู้อื่นในด้านความเจ็บป่วย ผู้ที่ช่วยก็จำเป็นจะต้องมีความรู้ในทางแพทย์ จะมีแต่เพียงความปรารถนาดี หรือความเมตตากรุณาอย่างเดียวไม่ได้

เพราะไม่อาจจะช่วยเหลือคนเจ็บป่วยให้หายจากโรคร้าย
ใช้เจ็บได้ ความเจริญในด้านอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เรา
ทราบกันดีว่าความเจริญในทางเศรษฐกิจของประเทศชาติ
ย่อมขึ้นอยู่กับงานอาชีพต่าง ๆ และคนที่ประกอบอาชีพ
แต่ละอย่าง ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถใน
อาชีพของตน การเศรษฐกิจจึงจะเจริญขึ้นมาได้ ในเมื่อ
หลักความจริงมีอยู่อย่างนี้ และพระสงฆ์โดยทั่วไปไม่ได้
ประกอบอาชีพ ไม่มีความรู้ทางวิชาชีพ และไม่อาจจะ
แนะนำในทางวิชาชีพให้แก่ประชาชนได้ ถึงแม้จะทำได้
ก็ไม่ถนัด และอาจจะเป็นการผิดวินัย ซึ่งพวกชาวบ้าน
เห็นแล้วอาจจะตำหนิได้ ในเมื่อไปกระทำสิ่งซึ่งไม่ใช่
หน้าที่ของพระ และสำหรับคนไทยโดยทั่วไปเมื่อพูดถึง
พุทธศาสนาก็ต้องนึกถึงพระ แต่ในเมื่อมองเห็นว่า พระ
ไม่อาจจะพัฒนาเศรษฐกิจได้ก็เลยทำให้เห็นว่า พุทธ
ศาสนาไม่เป็นประโยชน์ต่อการเศรษฐกิจ และยิ่งกว่านั้น
คำสอนในทางศาสนาบางอย่าง เช่นการห้ามฆ่าสัตว์ ก็
ย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อคนที่ประกอบอาชีพในทางการ
ประมง หรือในการตั้งฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนถึงการ

กำจัดศัตรูพืช เมื่อมองจากแง่นี้ ก็ยิ่งทำให้เห็นว่า คำสอนในทางศาสนาขัดต่อการพัฒนาการเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดี ตามข้อเท็จจริงคนไทยโดยทั่วไปทั้งที่นับถือศาสนา แต่เขาก็ยังคงประกอบอาชีพในทางผิดศีล แต่ก็มีคนบางกลุ่มที่กลัวบาป ไม่ยอมไปแตะต้องกับอาชีพประเภทนี้เลยก็มีเหมือนกัน

อันที่จริง ถ้าหากเราต้องการที่จะให้พุทธศาสนามาช่วยพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ เราจะต้องนำพุทธศาสนามาสอนให้แก่คนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ และการสอนนั้นจะต้องประยุกต์ออกมาให้เหมาะสมกับอาชีพแต่ละอย่าง และให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อม การสอนจะต้องไม่ให้ขัดกับอาชีพ นอกจากจะไม่ขัดแล้ว จะต้องมุ่งเพื่อให้เกิดผลดีแก่อาชีพนั้น ๆ ด้วย และที่สำคัญก็คือจะต้องสอนเฉพาะแต่ในหลักที่สามารถเอาไปปฏิบัติได้ และผลที่ได้รับจะต้องเป็นสิ่งที่เห็นได้ในชาตินี้ไม่ใช่รอให้ถึงชาติหน้า การสอนศาสนาในรูปนี้เท่านั้นที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ การสอนแบบนี้ผู้ที่สอนจำเป็นจะต้องมีความรู้ในอาชีพนั้น ๆ ตลอดถึงแนวความคิด สิ่งแวดล้อม

และความจำเป็นต่าง ๆ ของผู้ที่จะสอน การสอนจึงจะได้ผล การสอนแบบนี้เราจะเห็นได้ว่าไม่ใช่วิธีอย่างที่พระสอนประชาชนโดยทั่วไป เพราะวิธีนั้นถึงแม้จะได้ผล แต่ก็เสียเวลาและเดินทางอ้อมเกินไป

หลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ที่ ความสามัคคี การเสียสละ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้เกิดแก่ทุก ๆ ฝ่าย และต้องพยายามหาทางไม่ให้คนที่ฉลาดกว่า หรือมีอำนาจมากกว่า เอาเปรียบคนโง่ และคนที่อยู่ภายใต้อำนาจ และอีกประการหนึ่ง บุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่นบุคคลที่มีทุนมากหรือมีความรู้ความสามารถในการทำงานเป็นคนกว้างขวางในวงงานต่าง ๆ บุคคลประเภทนี้ ถ้าหากเขามีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้มีการอยู่ดีกินดี ไม่คิดเอาเปรียบคนที่ด้อยกว่าแล้วการเศรษฐกิจจะต้องเจริญอย่างแน่นอน และจะทำให้คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น การงานต่าง ๆ ก็เจริญขึ้น หลักดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในเมื่อหลักมีอยู่อย่างนี้ แล้วลองพิจารณาดูว่า พุทธศาสนาจะสามารถช่วยแก้

ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้หรือไม่ สำหรับผู้ที่เข้าใจเรื่อง พุทธศาสนาดี ก็จะมีมองเห็นได้อย่างชัดเจนทีเดียวว่า พุทธศาสนาสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้อย่างแน่นอน และยิ่งในเมืองไทยซึ่งเป็นเมืองที่มีวัดอยู่ทั่วประเทศ มีพระสงฆ์นับเป็นแสน ประชาชนประมาณ ๙๐ กว่าเปอร์เซ็นต์นับถือพุทธศาสนา เพียงแต่เราจะรู้จักฟื้นฟูพุทธศาสนาในทางที่ถูกต้อง ให้คนทั้งหลายเข้าใจหลัก พุทธศาสนาจริง ๆ พุทธศาสนาก็สามารถที่จะสร้างจิตใจของชาติให้เจริญ เช่นความสามัคคีหรือการร่วมมือระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ก็จะมีดีขึ้น การเอาวัดเอาเปรียบ การเบียดเบียนกันในรูปต่าง ๆ ก็จะมีค่อย ๆ หดไป คนที่ฉวยโอกาสเพื่อความร่ำรวยของตัวเอง แต่ในเวลาเดียวกันก็สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น บุคคลเหล่านี้ก็จะค่อย ๆ หดไปด้วย ในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาเคยมีตัวอย่างมากมายที่พระพุทธเจ้าและสาวกของพระองค์ สามารถกลับใจบุคคลที่เป็นนายทุนให้เลิกเอาเปรียบคนจน หันมาชวนชวายเป็นสร้างความเจริญให้แก่คนยากจน ทำให้คนเหล่านี้มีการเป็นอยู่ดีขึ้น พวกชนชั้น

ปกครองที่กดขี่คนที่อยู่ใต้อำนาจ ทางพุทธศาสนาก็สามารถสอนให้คนเหล่านี้กลับใจได้มามากต่อมากแล้ว

อนึ่ง รากฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของสังคม ซึ่งจะทำให้การร่วมมือระหว่างกันและกันเป็นไปอย่างดียิ่งก็คือ **การรู้จักประมาณตัว ไม่ทะเยอทะยานเกินกว่าฐานะ ยอมรับว่าทุกคนเป็นไปตามกฎของกรรม** คนที่ยอมรับนับถือกฎของกรรมโดยทั่วไป ย่อมเป็นคนมีความรัก ความเคารพนับถือ ซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจ และเป็นคนกตัญญูรู้จักคุณของคนอื่น รู้จักที่สูงที่ต่ำ ไม่ตีตนเสมอกับคนที่เขาสูงกว่า อันนี้นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ขอให้สังเกตดูชีวิตภายในครอบครัว ถ้าลูกทุกคนมีความรักความเคารพและความกตัญญูต่อพ่อแม่ และความรัก ความเคารพนับถือ ความกตัญญู ระหว่างพี่น้อง ระหว่างนายกับคนใช้ก็เป็นไปอย่างดี เราก็เห็นว่าครอบครัวนั้นมีความสุข มีความเจริญ และการที่จะให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ ก็จะต้องอาศัยหลักทางศาสนา ถ้าคนเราไม่มีศาสนา สภาพของสังคมก็จะดำรงอยู่อย่างปกติไม่ได้ ศาสนาจึงเป็นของจำเป็นสำหรับชีวิตทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้นเลย

อีกอย่างหนึ่ง คนที่จะพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองได้จริง ๆ นั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้มีความสามารถแล้ว ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างก็คือ จะต้องเป็นคนที่มีความสบายใจอยู่เสมอ เป็นคนมีความหวังในชีวิต ไม่ใช่คนสิ้นหวัง และเป็นคนเสียสละทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความจริงใจ และด้วยความพากเพียรจริง ๆ และจะต้องเป็นคนที่มีมองเห็นแล้วว่า การทำความดีเท่านั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต เมื่อความจริงมีอยู่อย่างนี้ เราก็จะเห็นได้ว่า นอกจากศาสนาแล้ว ไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ได้เลย เพราะฉะนั้น ถ้าหากการสอนพุทธศาสนาได้ผลจริง ๆ แล้ว ข้อกล่าวหาที่ว่าพุทธศาสนาถ่วงความเจริญของประเทศก็จะหมดไป แต่กลับจะเห็นเด่นชัดว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และในเมื่อเทียบกับความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เราก็ยิ่งจะแลเห็นว่าศาสนาสำคัญยิ่งกว่า เพราะว่าคนที่มีแต่ความรู้ ถึงแม้จะสามารถทำอะไรได้ดี แต่ถ้าไม่มีหลักศาสนาอยู่ในใจ การพัฒนาเศรษฐกิจแทนที่จะเป็นไปใน

รูปที่ให้คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ก็กลับจะทำให้คนส่วนใหญ่ต้องลำบากขึ้น ต้องตกเป็นทาสของคนมีเงิน คนมีอำนาจคนที่ฉลาดมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจของชาติหรือของสังคมใดสังคมหนึ่ง เราจะมานึกแต่ในแง่ของวิชาอาชีพอย่างเดียวไม่ได้ เพราะความจริงมีอยู่ว่า การที่สังคมเกิดความยากจน เกิดความเดือดร้อน ซึ่งรวมทั้งทำให้บุคคลบางประเภทหรือบางกลุ่มเกิดเป็นอัมพาตในทางจิตใจ กล่าวคือ ทำงานสักแต่ว่าทำไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีความสดชื่น ไม่มีกำลังใจ ไม่มีความหวัง เพราะมองไปทางด้านไหนก็รู้สึกว่าการของตัวเองตันไปหมดทุกด้าน จะไม่ทำก็ไม่ได้ เพราะไม่มีกินไม่มีใช้ แต่ถึงแม้จะต้องทำ ก็ทำอย่างซังกะตาย ปัญหาที่ว่านี้ไม่เกี่ยวกับวิชาชีพโดยตรง แต่เกี่ยวกับปัญหาในด้านจิตใจ ขอให้สังเกตว่า คนประเภทนี้เวลานี้มีมาก และมีทุกวงงาน คนประเภทนี้เป็นเครื่องถ่วงความเจริญในด้านเศรษฐกิจอย่างร้ายแรง ขอให้นึกถึงคนที่อวัยวะบางส่วนเป็นอัมพาต แล้วเขาจะทำงานได้ดีสักเพียงไร ถึงแม้เขาจะมีความรู้ความสามารถก็จริง การ

พัฒนาเศรษฐกิจย่อมขึ้นอยู่กับแรงงานของแต่ละบุคคล มันเหมือนกับภารกิจที่ร่างกายของเราจะมีความแข็งแรง สมบูรณ์ ก็ต่อเมื่ออวัยวะต่าง ๆ มีความแข็งแรง ทำหน้าที่ของตัวเองได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวและทำได้ดี

อนึ่ง สาเหตุอันหนึ่งที่น่าับว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรง ซึ่งทำให้เกิดสงครามทุกหย่อมหญ้าและทั่วโลก และส่วนมากก็เป็นสงครามไม่เปิดเผย ก็คือ ความไม่รู้จักพอของคนบางกลุ่มที่มีโอกาสสร้างความร่ำรวยได้ง่าย คนประเภทนี้จะมีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่าได้เท่าไรก็ไม่พอ ยังจะต้องการอีกเรื่อย ๆ ความโลภของคนที่มีโอกาสที่จะสร้างความร่ำรวยได้ง่าย อันนี้คือภัยอย่างใหญ่หลวงที่ทำลายเศรษฐกิจของชาติ จนกระทั่งเวลานี้คนส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ในฐานะที่มีดบาด้านหรือเข้าตรอกตัน คือคนกลุ่มใหญ่ แม้จะดิ้นรน พยายามขวนขวายสักเพียงไรก็ไม่รอด เพราะถูกกันไว้หมดเกือบทุกด้าน คนจนที่ไร้การศึกษาไม่สู้จะเป็นภัยต่อสังคมเท่าไรนัก เพราะสติปัญญาไม่ค่อยมี ความสามารถอยู่ในขอบเขตจำกัด แต่ขณะนี้ทั่วโลกส่งเสริมการศึกษา พวกชั้นปัญญาชนมีมากขึ้น

แต่คนเหล่านี้อยู่ในฐานะที่ถึงแม้จะตื่นรนสักเพียงไร ความ
เป็นอยู่ก็ยังฝืดเคือง ชักหน้าไม่ถึงหลัง ค่าครองชีพสูง สิ่ง
ที่จำเป็นที่จะต้องใช้ก็มีมากขึ้น แต่แล้วรายได้ไม่พอ คน
เหล่านี้บางส่วนก็ได้กลายเป็นอัมพาตในแรงงาน คือไม่มี
กำลังใจทำงาน ทำสักแต่ทำให้เสร็จกันไปวันหนึ่ง ๆ จง
คิดดู ถ้าหากคนเหล่านี้เขามีกำลังใจ มีความขยันอดทน
มีความสดชื่นในการประกอบกิจการงาน ผลงานที่เกิดจะ
มีสักเท่าไร แต่ในเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นอัมพาต
ในทางจิตใจ แล้วผลเสียหายที่เกิดจะมีเท่าไร และเราจะ
มีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้คนที่ไม่รู้จักพอทั้งหลายเหล่านี้
ได้หยุดยั้งความโลภของตน หันมาชวนขายที่จะเสียสละ
ประโยชน์ที่จะพึงได้ หรือทรัพย์สินที่ตนเองมีอยู่ให้แก่
ผู้อื่น ด้วยความเมตตากรุณา และเห็นอกเห็นใจในความ
ทุกข์ยากลำบากของคนอื่น และทำอย่างไร จึงจะให้
ข้าราชการทั้งหลาย ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนา
บ้านเมืองมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่จริง ๆ และทำอย่างไร
พวกพ่อค้าทั้งหลายจึงจะไม่ฉวยโอกาสสร้างความร่ำรวย
ชนิดที่เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอย่างมากมาย

ขอให้เราพิจารณาดูปัญหาต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา แล้วเราก็จะพบว่า นอกจากทางศาสนาแล้วยังจะมีอะไรอีก หรือที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ ?

ทุกวันนี้เป็นยุคที่คนกำลังตื่นในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทรงเจ้าเข้าผี และปาฏิหาริย์อะไรต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้แม้จะมีความจริงและมีประโยชน์ แต่เท่าที่สังเกตก็รู้สึกว่ คนส่วนใหญ่จะงมงายจนเกินไป พระพุทธรูปแม้จะศักดิ์สิทธิ์สักปานใดตามความเชื่อถือของคนทั้งหลาย และแม้เขาจะกราบไหว้ทำการบูชาทุกวัน วันละหลาย ๆ ครั้ง แต่ในเมื่อความรู้สึกของผู้ที่เคารพนับถือยังเป็นไปในรูปของความศักดิ์สิทธิ์ที่จะดลบันดาล หรือป้องกันเหตุร้ายอย่างนั้นอย่างนี้ คนส่วนใหญ่ยังนับถือพุทธศาสนาในระดับนี้ พุทธศาสนาก็ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้ พุทธศาสนาจะช่วยพัฒนาได้จริง ๆ ก็ต่อเมื่อหลักศาสนาต้องเข้ามาอยู่ในจิตใจของคนทั้งหลาย และได้แสดงออกมาเป็นการกระทำ เป็นการพูดและเป็นความนึกคิด คือแปลว่า เมื่อคนมีชีวิตพุทธศาสนาก็ต้องมีชีวิตด้วย จึงจะสามารถช่วยคนเราได้ ถ้าพุทธศาสนาเป็นเพียงพระพุทธรูปที่อยู่บน

หิง္งบูชา แต่ในชีวิตประจำวันคนไม่มีหลักศาสนาอยู่ในใจ
อันนี้ช่วยอะไรไม่ได้

การเผยแพร่ศาสนาที่จะให้ได้ผลจริง ๆ จะต้องนำ
หลักศาสนาไปพัฒนาเศรษฐกิจของชาติด้วย ดังที่ข้าพเจ้า
ได้กล่าวไว้นี้ และจากหลักโดยสังเขปดังที่กล่าวไว้
ท่านก็ย่อมจะเห็นแล้วว่า โครงการศูนย์พัฒนาศาสนานั้น
มิได้มุ่งแต่จะสอนในเรื่องการฝึกจิตหรือการให้ความรู้ในทาง
ศาสนาเท่านั้น แต่จะต้องมีนโยบายในอันที่จะส่งเสริม
เรื่องอาชีพให้ดีขึ้นด้วย

และอีกประการหนึ่ง การที่ข้าพเจ้ามาเลือกตั้งศูนย์
ขึ้นในที่ที่เป็นภูเขา ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นป่าใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้
ต้นไม้ถูกโค่นลงไปเกือบจะเป็นภูเขาหัวโล้น ทั้งนี้ก็เพื่อ
ต้องการจะสร้างป่าขึ้นใหม่ และให้มีหลักประกันแน่นอน
ว่าป่าจะไม่ถูกทำลายอีกต่อไป วัดหรือศูนย์ทางศาสนา
ควรจะเป็นป่าที่ร่มรื่นสวยงามไปด้วยธรรมชาติต่าง ๆ
ข้าพเจ้าคิดว่าหลักการอันนี้ ถ้าทางกรมป่าไม้ได้ร่วมมือ
กับทางศาสนามานานแล้ว ป่าจะไม่ถูกทำลายเหมือน
อย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ งานสร้างป่าในศูนย์แห่งนี้จะเป็น

ตัวอย่างของการสร้างป่าในที่อื่น ๆ ซึ่งเข้าใจว่า เมื่อการทำงานในศูนย์แห่งนี้ได้ผล ในที่อื่น ๆ ก็คงจะเอาตัวอย่างแห่งนี้ไปใช้ ภายในไม่กี่ปีข้างหน้า สถานที่ตามภูเขาหรือสถานที่ใดก็ตามที่ควรจะเป็นป่านั้น ก็คงจะกลับสวยงามด้วยธรรมชาติเหมือนในอดีตอีก

ศูนย์พัฒนาศาสนาที่แคมป์สนจะมิงานอะไรบ้าง ผู้ที่อ่านเรื่องราวมาโดยตลอดก็พอจะมองเห็นภาพ และคงจะรู้สึกว่โครงการของศูนย์นี้ยิ่งใหญ่มาก และเป็นประโยชน์มากที่สุด ถ้าสามารถทำตามโครงการอันนี้ได้จริง ๆ ฉะนั้น เพื่อผู้อ่านจะได้เข้าใจโครงการชัดเจนและจำได้ง่าย ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอสรุปให้ทราบว่าที่ศูนย์แห่งนี้มีโครงการโดยย่อดังนี้ :-

โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา

๑. ส่งเสริมการปฏิบัติทางสมาธิและวิปัสสนาแก่นักศึกษาทั้งหลาย ทั้งที่เป็นพระและฆราวาส
๒. ชักชวนนักเรียนและนักศึกษาให้มาเข้าค่ายอบรมในทางศาสนา ในระหว่างปิดเทอม หรือในระหว่างที่นักเรียนมีเวลาว่าง

๓. ชักชวนผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในงานด้านต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามาปฏิบัติธรรม และให้ได้มีโอกาสสัมมนากัน เพื่อหาทางส่งเสริมให้ศาสนาเข้าไปมีบทบาทอยู่ในชีวิตประจำวันของคนทุกชั้นทุกอาชีพ
๔. รวบรวมตำราทางศาสนาทุกประเภท และส่งเสริมให้ความสะดวกทุกอย่างแก่ผู้ที่ทำการค้นคว้าหลักวิชาทางศาสนาทุกสาขา
๕. ทำการวิจัยการสอนและการเผยแพร่ศาสนา แก่คนทุกชั้นทุกอาชีพและทุกวัยเพื่อให้มีผลออกมาจริง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของศาสนา
๖. ส่งเสริมการศึกษาของชาติตามหลักศาสนา เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้ศึกษา และรู้จักช่วยตัวเองได้ไม่ว่าจะสำเร็จการศึกษาในระดับไหน
๗. ส่งเสริมการเศรษฐกิจและสังคมตามหลักศาสนา
๘. ส่งเสริมการสร้างป่าและรักษาป่ามิให้ถูกทำลาย

การดำเนินงาน

การที่จะดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น ความจริงแล้วเป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย พร้อมทั้งต้องมีงบประมาณเป็นจำนวนมากด้วย แต่ถ้าจะรอให้ทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมเสียก่อนแล้วจึงจะดำเนินงาน ข้าพเจ้าก็คิดว่า แม้จนกระทั่งถึงบัดนี้ก็ยังไม่ทำอะไรไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงต้องดำเนินงานเองก่อน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความสมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง และการที่ข้าพเจ้าต้องเก็บแนวความคิดจากในหนังสือต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าเขียนไว้มาประติดประต่อกันค่อนข้างจะยืดยาว ทั้งนี้ก็เพราะในขณะนี้ยังไม่สามารถจะเขียนเป็นโครงการโดยละเอียดออกมาได้ เนื่องด้วยจะต้องมีการประชุมจากผู้ที่ที่จะดำเนินงานร่วมกันทุก ๆ ฝ่ายเสียก่อน จึงจะเขียนออกมาได้ แต่เนื่องจากผู้ที่จะดำเนินงานร่วมกันจริง ๆ ในขณะนี้ยังไม่มี ข้าพเจ้าจึงจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดกว้าง ๆ ในการที่จะจัดทำเป็นโครงการออกมา เพื่อให้ผู้ที่จะมาร่วมงานได้

ทราบแนวทางไว้ก่อน และเพื่อบันทึกประวัติของโครงการนี้ไว้ด้วย จึงได้เขียนออกมาในรูปดังที่ได้นำลงในหนังสือวิญญานฉบับก่อน

แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าก็รู้ดีว่า เพียงแต่อ่านเรื่องราวมาทั้งหมดนั้น ถ้ายังไม่ทราบถึงขั้นตอนในการดำเนินงานแล้ว สำหรับผู้ที่ไม่เคยรู้ไม่เคยคิดอย่างนี้มาก่อน ก็อาจจะมองไม่เห็นว่าจะปฏิบัติตามโครงการนี้ได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ในลำดับต่อแต่นี้ไป ข้าพเจ้าจะได้เขียนถึงขั้นตอนของการดำเนินงานพอให้ทราบโดยสังเขปดังต่อไปนี้

งานที่ได้ทำมาแล้ว

๑. ได้ทำการซ่อมแซมสถานที่ในแคมป์เซอร์เวย์ หรือแคมป์สเวสต์ดรัฟ (แคมป์เล็ก) เพื่อใช้เป็นที่พักและที่ทำงานชั่วคราวก่อนที่จะเริ่มทำงานใหญ่ตามโครงการจริง ๆ ซึ่งงานอันนี้ข้าพเจ้าเริ่มทำมาตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ และเคยแถลงให้ทราบแล้วในหนังสือวิญญานฉบับก่อน ในหัวข้อเรื่องถ้อยแถลง

๒. จัดงานทำพิธีวางศิลาฤกษ์พระเจดีย์อิสรภาพ ซึ่งงานอันนี้ก็已完成แล้วเมื่อวันวิสาขบูชา ตรงกันวันอาทิตย์ที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๘

๓. ได้นิมนต์พระมาอยู่ในสถานที่ซึ่งจะสร้างเป็นศูนย์พัฒนาศาสนา งานอันนี้ก็已完成แล้ว โดยที่ในขณะนี้ **พระครูสังวรสมาธิวัตร** (พระอาจารย์ประเดิม กมล) แห่งสำนักวัดเพลงวิปัสสนา ธนบุรี ได้จัดส่งพระมาอยู่ก่อน และต่อไปก็จะมีพระจากสำนักอื่น ๆ เช่นสำนักสงฆ์ ถ้ำพระโพธิสัตว์ สระบุรี ซึ่งพระอาจารย์คำตัน แห่งสำนักนี้ก็ได้อาราธนาไว้ว่าท่านจะส่งพระมาอยู่เหมือนกัน พระที่มาอยู่ในระยะแรก ๆ นี้จะเป็นพระปฏิบัติทั้งสิ้น เข้าใจว่าในพรรษานี้จะมีพระมาอยู่อย่างน้อยประมาณ ๕ รูป

๔. ทำการขออนุญาตสิทธิ์ในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ดินของกรมทางหลวง ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๔๐๐ ไร่ รวมทั้งขอสถานที่และอาคารซึ่งอยู่ในแคมป์เซอร์เวย์ ซึ่งเป็นแคมป์ที่ได้ทำการซ่อมแซมแล้ว ในแคมป์นี้มีเนื้อที่ ๓๔ ไร่ ซึ่งงานอันนี้ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำหนังสือถึงอธิบดีกรมทางหลวงแล้ว แต่ขณะนี้ยังไม่ทราบผล

๕. จับจองที่ซึ่งยังว่างเปล่าอยู่ ซึ่งที่แปลงนี้มีอยู่ประมาณ ๓๐๐ ไร่ เป็นที่ซึ่งติดต่อกับที่สงวนของกรมทางหลวง และติดต่อกับพื้นที่ของแคมป์เซอร์เวย์ งานอันนี้ได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้และที่ดินของจังหวัดเพชรบูรณ์แล้ว แต่ก็ยังไม่ได้ทำการปักเขต เพราะจะรอให้ทางกรมทางหลวงอนุญาตมาเสียก่อนแล้วจึงจะทำการปักเขตพร้อมกัน

งานที่จะทำต่อไป

๑. ขอซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งมีอยู่รอบ ๆ บริเวณแคมป์สนอีกประมาณ ๓๐๐ ไร่ ซึ่งที่เหล่านี้ได้อยู่ติดกับที่ซึ่งจะทำการจับจองและที่ของกรมทางหลวง ที่เหล่านี้อยู่ภายในบริเวณเส้นทางที่กรมทางหลวงได้ทำเอาไว้สำหรับใช้ไปมาในบริเวณแคมป์ศูนย์ฝึกเครื่องมือกล (แคมป์เรมอนด์) กับแคมป์เซอร์เวย์ ที่เหล่านี้ในปัจจุบันได้มีราษฎรเข้าไปทำไร่ปลูกผักปลูกข้าวโพด ซึ่งถ้าไม่ซื้อเอาไว้จะเกิดเป็นปัญหาข้างหน้าหลายอย่าง

๒. ทำการปลูกต้นไม้ในบริเวณศูนย์ทั้งหมด เพื่อ

ให้เป็นวนอุทยานที่รื่นรมย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกต้นไม้ป่า เช่นต้นประดู่ ต้นพยอม ต้นกร่าง ต้นหูกวาว และต้นไม้ อื่น ๆ ทุกชนิดเท่าที่จะสามารถปลูกในพื้นที่นี้ได้ ส่วน ไม้ผลและไม้ดอกก็ปลูกไว้เหมือนกัน แต่จะปลูกไม่มาก เท่ากับต้นไม้ป่า

๓. ปรับพื้นที่ในที่ ๆ ควรจะปรับ เพื่อให้แลดูสวยงามและสะดวกในการสัญจรไปมา และเหมาะแก่การที่จะ ปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ และเหมาะแก่การที่จะ สร้างอาคารต่าง ๆ

๔. สร้างกุฏิหลังเล็ก ๆ สำหรับผู้ปฏิบัติ สร้าง โรงเรียน หอประชุม หอสมุด โรงครัว โรงอาหาร โรงพัสดุ

๕. สร้างโรงไฟฟ้าและเครื่องสูบน้ำพร้อมทั้งถังน้ำ

๖. สร้างพระเจดีย์อิสรภาพ อนุสรณ์สมเด็จพระ นเรศวรมหาราช

งานในด้านการก่อสร้างเท่าที่คิดได้ในขณะนี้ว่าควร จะมีอะไรบ้าง ก็มีเพียงเท่านี้ก่อน และเท่าที่ชี้แจงมาให้ ทราบนี้ ก็จะเห็นว่าแต่ละอย่างจะต้องใช้งบประมาณมาก

เพียงไร ถ้าอาศัยแต่เพียงลำพังเงินเรียไรจากประชาชนนั้น ยากที่จะดำเนินให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เหล่านี้ได้ ในขณะนี้ข้าพเจ้าก็ยังมองไม่เห็นว่าจะได้เงินมาโดยวิธีไหน จึงจะพอ เคยคิดที่จะออกเที่ยวปาฐกถาตามโรงเรียนและตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อชี้แจงให้คนทั้งหลายเห็นความสำคัญของงานนี้ ซึ่งในเวลาเดียวกันก็ได้เผยแพร่หลักธรรมต่าง ๆ ที่ทุกคนควรจะรู้ แต่เมื่อมาคิดดูให้รอบคอบ แล้วก็รู้สึกว่ สถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนี้ไม่อำนวยให้ทำงานอันนี้ และผลที่จะพึงได้กับเวลาที่เสียไปจะไม่คุ้มกัน และหวังไม่ได้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั้งหลาย ฉะนั้นจึงคิดว่างานในด้านการก่อสร้างจะต้องพักไว้ก่อน

ส่วนงานในด้านให้การศึกษาและการอบรมแก่ผู้ที่จะอยู่ปฏิบัติที่แคมป์สนนั้น คิดว่าจะเริ่มในเร็ว ๆ นี้ โดยจะเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจให้มาเรียนและให้ฝึกสมาธิด้วย ในเวลาเดียวกันก็จะแนะนำอบรมผู้ที่จะไปร่วมทำงานที่แคมป์สนด้วย

